

Kampea kummempaa

Kustaa Vilkunan historiallisen ajan sirppien tyypittelyn tarkastelua Lounais-Suomen esihistoriallisessa ja varhaishistoriallisessa kontekstissa

Juhamatti Juovi

Kandidaatintutkielma

Arkeologia

Historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Filosofian kandidaatti, Arkeologia

Juhamatti Juovi

Kampea kummempaa – Kustaa Vilkunan historiallisen ajan sirpien tyypittely Lounais-Suomen esihistoriallisessa ja varhaishistoriallisessa kontekstissa

Sivumäärät: Tutkielman sivumäärä 19, liitteiden sivumäärä 7

Tiivistelmä

1930-luvulla Kustaa Vilkuna loi historiallisen ajan sirpeille tyypittelyn. Tämän tyypittelyn yhteydessä Vilkuna esitti myös teoriansa sirpien ikäsuhteista, määrittäen tyypeistä vanhimmaksi, jo rautakaudella esiintyneeksi tyyppiä Länsi-Suomessa tunnetun kampin eli niittosirpin. Viimeisen 90 vuoden aikana rautakaudelta peräisin oleva arkeologinen aineisto on kuitenkin määrältään kasvanut, ja sirppityyppien kronologian tarkastelu muuttuneen tiedon valossa on aiheellista.

Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kokoelmista muodostetun, yhdeksästä esimerkkisirpistä koostuvan otoksen tarkastelu osoittaa, että teoria on yhä osittain soveltuva rautakautisiin ja varhaishistoriallisiin sirpeihin. Otos, ja sen mukaisesti myös tutkimuksen tulos, rajoittuu alueellisesti arkeologian oppiaineen toiminta-alueen mukaisesti pääosin Lounais-Suomeen. Rautakautiset sirpit tarvitsisivat silti oman varsinaisen tyypittelynsä, sillä historiallisen ajan sirpien tyypittelyyn tarjolla olevat tarkasteltavat ominaisuudet ovat erilaiset.

Avainsanat: etnologia, historiallinen arkeologia, hautalöydöt, sadonkorjuu, rautakausi, sirpit, typologia, varhaiskeskiaika

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen taustaa	1
1.2	Tutkimusaineisto	2
1.3	Menetelmät.....	3
2	Vilkunan tyypittely	4
2.1	Tyypittely yleisesti	4
2.2	Kielitieteen käyttö tyypittelyssä.....	7
3	Muita tulkintoja esihistoriallisista sirpeistä	9
4	Sirpit tarkastelussa	10
4.1	Yhtäläisyyksiä havainnoissa	10
4.2	Poikkeuksia ja muutoksia	12
5	Päätelmät	16
5.1	Havaintoja sirpeistä.....	16
5.2	Vilkunan tyypittelyn tarkastelua	17
5.3	Jatkotutkimusten mahdollisuudet ja haasteet.....	18
	Kirjallisuus ja lähteet	20
	Liitteet	

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Maatalous on ollut sekä historiallisena että esihistoriallisena aikana ihmiskunnan tärkein elinkeino. Sen leviämisen katsotaan syvästi vaikuttaneen ihmisten elämään, muuttaen usein jopa asumisen tyyppiä. Suomessa aiheeseen kohdistuvaa tutkimusta on esihistorian osalta jokseenkin harvassa huolimatta sen keskeisestä asemasta esimerkiksi rautakauden ihmisten elämässä. Epäsuhdan syynä ei kuitenkaan ole mielenkiinnon puute, vaan varhaisen maanviljelyksen jättämien jälkien vähäisyys ympäristössä. Muinaispeltojen muokkausjäljet ovat saattaneet kadota nykyäänkin käytössä olevilta pelloilta syvällä kulkeneen kyntöauran takia, ja viljan siitepölyt itsessään eivät kerro paljoa siitä, miten maata on viljelty.

Esinelöytöjen osalta Suomen arkeologiassa tavataan maatalouden harjoittamisen työvälineitä: keritsimiä, viikatteita ja sirppejä muiden esineiden ohella. Sirpit tarjoavat kolmesta mainitusta esimerkistä mielenkiintoisen tutkimuksen kohteen, sillä esineen esiintyminen kertoo alueen maatalouden kehittymisestä tasolle, jolla erikoistuneen työkalun käyttö elonkorjuussa on tarpeellinen. Yleisesti maanviljelyyn käytettyjen työkalujen arkeologinen tutkiminen tarjoaa mahdollisuuden tutkia sen harjoittamista entisinä aikoina. Maanviljelyn keskeinen asema paikoillaan pysyvien yhteisöjen elinkeinona tekee sitä hyvin merkityksellisen tutkimuskohteen esihistoriallisten ja myös historiallisten yhteisöjen tutkimisessa.

Suomessa sirppien tyypittelyyn käytetään usein parhaiten kansatieteilijänä¹ tunnetun Kustaa Vilkunan historiallisen ajan sirppien tyypittelyä. Vaikka tyypittely periaatteessa onkin tehty historialliselta ajalta tunnettuja sirppimalleja varten, esittää Vilkuna myös tyypittelyssä teoriansa sirppityyppien välisistä ikäsuhteista, perustaen tulkintansa osittain 1930-luvulla tunnettuun arkeologiseen aineistoon. Koska Vilkuna tällä tavalla ulottaa teoriansa koskemaan myös esihistoriallisia sirppejä, ei ole mitenkään aiheetonta asettaa teorian rautakautinen ulottuvuus tarkastelun alaiseksi nykyistä arkeologista aineistoa vasten. Voimme rautakautisia sirppejä tarkastelemalla tutkia Vilkunan tyypittelyn toimivuuden lisäksi myös tämän edellä mainittua teoriaa sirppityyppien ikäsuhteista, vaikkakin tosin alueellisesti rajautuneesti.

¹ Nykyinen termi kansatieteilijälle on etnologi. Käytän sekaannusta välttääkseni kuitenkin kansatieteen termiä, sillä alkuperäisaineisto käyttää sitä myös.

1.2 Tutkimusaineisto

Jotta Vilkunan tyypittelyn ikäsuhteiden tarkastelua arkeologisen aineiston valossa voidaan toteuttaa, on Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kokoelmista otettu tutkimusta varten tarkasteltavaksi yhdeksän rautakautista ja varhaishistoriallista sirppiä (taulukko 1). Sirpit ovat otokseen valikoituneet täysin saatavuutensa perusteella. Kolme sirppiä on viimeaikaisista kaivauksista, kuten esimerkiksi Ravattulan Ristimäeltä, ja siten ilman varsinaista TYA-numeroa. Suurin osa sirpeistä on kuitenkin peräisin syksyyn 2024 mennessä digitoiduista löytöluetteloista.

Alueellisesti näiden esineiden tarjoama kuva on myös rajoitettu, johtuen arkeologian oppiaineen toiminta-alueen keskittymisestä Länsi-Suomeen. Tässä yhteydessä tutkimus keskittyy kuitenkin tällä alueella esiintyneiden sirppityyppien tarkasteluun, joten aineiston maantieteellisellä rajauksella ei sinänsä ole negatiivisia vaikutuksia tutkimukseen.

Taulukko 1: Tutkimuksessa käytettyjen sirpien perustiedot.

Kokoelmatunniste	Kohde	Konteksti	Ajoitus	Muuta huomioitavaa, tila
TYA 244:303	Paimio, Spurila	Kalmisto	Rautakausi	Osa sirpin terästä
TYA 494:265	Raisio, Ihala	Kalmisto	Rautakausi	Lähes kokonainen terä
TYA 546:76	Raisio, Ihala	Kalmisto	Rautakausi	Osa sirpin terästä
TYA 613:77	Lieto, Aittamäki	Kalmisto	Rautakausi	Sirpin ruoto
TYA 616:15	Nokia, Keho	Hautalatomus	Rautakausi	Kahdessa osassa
TYA 620:150	Lieto, Aittamäki	Kalmisto	Rautakausi	Kahdessa osassa
TYA 914:1199	Kaarina, Ravattulan Ristimäki	Kalmisto, kirkko	Rautakautinen ja/tai keskiaikainen	Sirpin ruoto
TYA 933:173:12	Kaarina, Ravattulan Ristimäki	Kalmisto, kirkko	Rautakautinen ja/tai keskiaikainen	Kolmessa osassa
Työnumero 10891	Lieto, Pettinen	Polttokenttäkalmisto	Rautakautinen	Sirpin ruoto

Suomeksi Vilkunan tyypittely on esitelty hänen kirjoittamassaan artikkelissa *Suomalaisten sirppiien historiaa*, joka julkaistiin Suomen museoliiton julkaisuja -sarjan osassa 5, *Neljännet museopäivät Viipurissa 1934*. Artikkelista käytän tätä sen suomenkielistä laajennettua versiota, joka on julkaistu alkuperäisen saksankielisen artikkelin jälkeen. Artikkelit itsessään perustuvat esitelmään, joka on pidetty Viipurin neljänsillä museopäivillä vuonna 1934. Saksankielinen artikkeliversio julkaistiin Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirjassa *XL Excavationes et studia. Opuscula in honorem Alfred Hackman 14.10.1934*, ja suomenkielinen versio vuonna 1935. Sisällöltään Vilkunan artikkelin suomenkielinen versio ei ytimeltään eroa aikaisemmasta versiosta ja alkuperäisestä esitelmästä, vaan artikkelin laajennus koostuu sen loppuun lisäystä katsauksesta ruotsalaisten museoiden sirppeihin. Laajennus ei kuitenkaan ole tälle tutkimukselle relevantti, sillä se koskee pitkälti tutkimuksen ulkopuolelle jäävää sirppityyppiä.² Muita tutkimukseen käytettyjä kirjallisuuslähteitä ovat Alfred Hackmanin artikkeli *Das brandgräberfeld von Pukkila in Isokyrö* (1938) ja Matti Huurteen artikkeli teoksessa *Suomen maatalouden historia 1* (2003).

1.3 Menetelmät

Arkeologista aineistoa on analysoitu pääasiassa silmämääräisesti. Esinetyypologisen tutkimuksen menetelmänä on siis pääasiallisesti ollut esinemuotojen vertailu, jossa otokseen kuuluvia sirpejä on verrattu sekä toisiinsa että Vilkunan tyypittelyssä kuvailtuihin sirppityyppeihin. Tämä johtuu tutkimuksen näkökulmasta, joka nimenomaisesti pyrkii tarkastelemaan tyypittelyn yhteydessä esitettyä teoriaa tyyppien ikäsuhteista arkeologisen aineiston näkökulmasta.

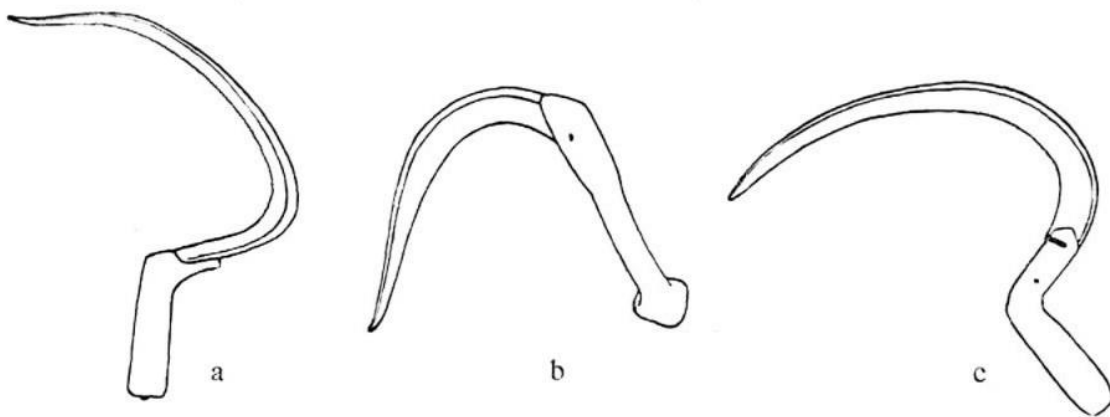
Esineiden funktion vertailua on myös pyritty tekemään, mutta johtuen otoksen esineiden fragmentaarisuudesta tämän menetelmän käytössä menestyminen on kyseenalaista. Sen lisäksi kaikki esineet edustavat oletettavasti samaa perustavaa esinetyyppiä eli sirpejä, joten niiden käyttötapojen väliset eroavaisuudet jäävät todennäköisesti vähäisiksi.

² Artikkelin lisäosa koskee tyyppin a sirppiien esiintymistä ruotsalaisten museoiden kokoelmissa (Vilkuna 1935: 96–98).

2 Vilkunan tyypittely

2.1 Tyypittely yleisesti

Vilkunan (1935: 89–90) laatima tyypittely jakaa suomalaiset 1900-luvun alun sirpit kolmeen tyyppiin (Kuva 1). Tyyppi a on itäinen, ja tyypille ominaista on terän kiinnitys varteen ruodolla sekä jyrkän polven taaksepäin tekevä terä Läntinen tyyppi b, jolle tunnusomaisia elementtejä ovat varren päässä esiintyvä polvi, jonka tehtävä on estää sirpin liukumisen pois leikkaajan kädestä, sekä terän kiinnitys varteen niiteillä. Tyyppi b:n terä myös erkanelee varresta jyrkässä kulmassa vasemmalle luomatta polvea. Tyyppien a ja b sirpit ovat käyttökoneidensa perusteella leikkaavia sirpejä, joilla viljan korsi katkaistaan leikkaamalla. Leikkaaminen säästää tuuleentuneita viljantähkiä ylimääräiseltä rasitukselta, ja siten pitää jyvät kiinni tähkässä sadon määrän kasvattamiseksi.

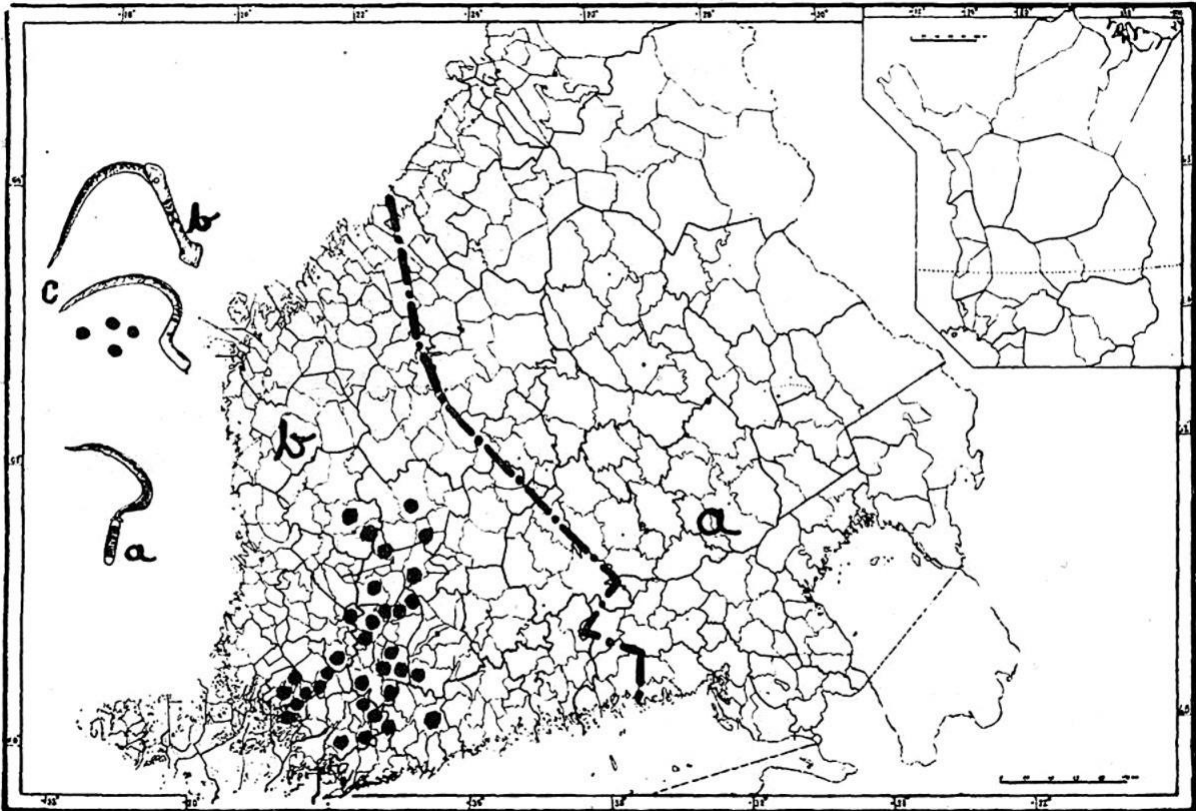

Kuva 1: Sirppityypit. Kustaa Vilkunan artikkelin kuvitusta (Vilkuna 1935: 89, Kuva 1). Kirjoittajan muokkaama.

Kolmannen tyypin c suurin eroavaisuus toisiin tyypeihin onkin juuri käyttökoneidensa, sillä tämän tyypin edustajilla *niitetään* viljaa. Muodoltaan tyyppi c eli *kamppi* tai *kampi* on eräänlainen yhdistelmä tyyppien a ja b rakenteellisia elementtejä. Tyyppi b:n tavoin terä on kiinnitetty varteen niitein epäkeskosti siten, että terä pystyy katkaisemaan viljan varsia mahdollisimman alhaalta. Tyypin a terien tavoin kampin terä jatkuu ensin varren suuntaisesti, mutta luo pian mutkan varren taakse ennen kääntymistään uudestaan varren eteen luoden polven. Kampilla niitettäessä viljaa ei kaadeta maahan toisin kuin heinää niittäessä, vaan niitetty elo eli kypsä vilja ohjataan nojaamaan vielä seisovaa viljaa vasten (Vuorela 1975: 177). Ennen seuraavaan sarkaan siirtymistä niitetty vilja kerätään pois seuraavan kierroksen tieltä.

Käytännössä kampa ja sirpin erona on siis erilainen priorisointi työn nopeuden ja työn tarkkuuden välillä. Satoa niittäessä tähkien jyvät joutuvat verrattain suuren rasituksen alaiseksi kaadetun viljan kaatuessa minimaalisella kontrollilla vielä seisovaa satoa vasten. Tämän rasituksen aiheuttaminen vältetään leikkaavilla sirpeillä korjaamalla satoa yksi lyhde kerrallaan. Leikkaaminen on tästä syystä hitaampi metodi, mutta hitaampaa työtahtia pystytään kompensoimaan yksinkertaisesti kasvattamalla sadonkorjaajien määrää. 1700-luvun lopulta lähtien halu vähentää kalliiden elonkorjuutalkoiden tarvetta johti eloviikatteen käyttöönottoon (Vilkuna 1935: 89). Sirppiä käyttö viljan korjuussa olikin laskussa koko 1800-luvun, mutta eloviikate ei ehtinyt sitä täysin syrjäyttämään ennen leikkuupuimureiden saapumista pelloille.

Tyyppin a levinneisyys oli 1900-luvun alussa tyypeistä suurin (Kuva 2). Sen levinneisyysalue alkaa etelästä Karjalasta ja Savosta, jatkuen Pohjois-Pohjanmaan kautta Ruotsin pohjoisosiin. Tämän itäisen tyyppin levinneisyys on Vilkunan mukaan aikaisemmin ulottunut Länsi-Suomessa myös etelämmäksi, sillä 1930-luvulla tyyppiä saattoi tavata Etelä-Pohjanmaalla väistyvänä tyyppinä, ja muistitietoa tyyppin a sirpeistä oli myös Satakunnassa. Tyyppin b levinneisyysalue kattaa käytännössä kaiken Suomen Hamina-Kalajoki linjan eteläpuolelta. B-tyypin leviämisen itäisen tyyppin alueelle Vilkuna (1935: 90) teorioi johtuvan Länsi-Suomessa sijaisevien pajojen suuremmasta tuotannosta ja siten vahvemmassa kaupallisesta asemasta. Tyyppin c levinneisyys rajoittuu Satakunnan, Varsinais-Suomen, Hämeen ja Uudenmaan välisille raja-alueille, luomatta kuitenkaan tarkasti rajattavaa maantieteellistä aluetta.

Kuva 2: Sirppityyppien levinneisyys Suomessa. Kustaa Vilkunan artikkelin kuvitusta (Vilkuna 1935: 90, Kuva 2). Kirjoittajan muokkaama.

Kaikki tyypit liittyvät Vilkunan mukaan suurempiin maantieteellisiin alueisiin (1935: 91–93). Tyypin a on levinnyt Suomen alueelle ja etenkin Karjalaan idästä Novgorodista noin 1000–1100-luvuilla. Tyypin b on taas levinnyt vuorostaan lännestä, eli tarkemmin Gotlannista ja Etelä-Ruotsista. Tämän tyypin saapumista Suomen arkeologiseen aineistoon ei kuitenkaan olla voitu ajoittaa. Tyypin c eli kamppia taas tavataan myös Virossa, eikä tämänkään tyypin tarkkaa saapumista Suomeen ole ajoitettu. Vilkunan esittää (1935: 91) tämän yhteyden laajempiin levinneisyysalueisiin vaikeuttavan kansatieteellisen aineiston käyttämistä sirppityyppien ikäsuhteiden selvittämisessä, mutta hän ei tarkemmin avaa syytä tähän päätelmään.

Tyypeistä vanhimpana Vilkuna pitää kamppia. Perusteet tähän ovat osittain arkeologisia, osittain kielitieteellisiä: Vilkunan (1935: 92) mukaan rautakautisista sirpeistä puuttuu tyypille a ominainen taaksepäin polveutuva terä, ja sen lisäksi terien muut ominaisuudet osoittavat hänen mukaansa niiden edustavan b- tai c-tyyppiä. Näitä ominaisuuksia ovat teränkielekkeen jyrkkä, koukistettu pää ja leveäkantainen niitti terän kiinnittämiseksi varteeseen. Lisäksi yhtenä mahdollisena rautakautisten sirpien ominaisuutena, jonka Vilkuna (1935: 94) tulkitsee mahdollisesti tukevan tulkintaansa niiden tyypittelystä kampeiksi, on sirpinterien näennäinen

tavallista suurempi leveys. Terän leveys hänen mukaansa lisäisi kampin terän massaa, mikä tekisi siitä soveliaamman niittämiseen.

2.2 Kielitieteen käyttö tyypittelyssä

Kielitiede muodostaa tärkeän osan tyyppien ikäsuhteiden muodostamisessa, alkaen sanan sirppi etymologiasta. Sirppi on Vilkunan mukaan (1935: 92–94) venäjän kielestä lainattu sana, alkumuotonaan *serp*. Sana olisi siten siis saapunut suomen kieleen samanaikaisesti tyyppin a sirppien kanssa ja korvannut aikaisemmin käytössä olleet sanat *kamppi* ja *kampi*. Vilkuna tulkitsee *sirpin* myös verrattain nuoreksi sanaksi suomen kielessä. Toisaalta mikäli kyseessä olisi aivan tuore lainaus, sanan pitäisi Vilkunan mukaan esiintyä muodossa *serppi*, ja mikäli kyseessä olisi vanha lainaus, muoto olisi *sirppu*. Ensimmäisen kerran *sirppi* esiintyy kirjoitetussa suomen kielessä vuonna 1548 Mikael Agricolan toimesta (Jussila 1998: 245), joten aivan uusi lainaus ei sanassa ole kyse.

Syyksi *kampin* korvautumisella *sirpillä* Vilkuna (1935: 94–95) esittää, että vanhemman ja uudemman sirppityypin käyttötekniikkojen väliset eroavaisuudet ovat johtaneet eri tavalla toimineiden työkalujen erottamiseen toisistaan. *Serp* kuuluu leikkaamista ja taivuttamista kuvailevien sanojen perheeseen, ja siten se kuvailisi myös esineensä käyttötekniikkaa. Tätä ajatusta tukeakseen Vilkuna nostaa esille muutaman esimerkin samanlaisesta sanojen korvautumisen prosessista muissa pohjoisen Euroopan maissa. Esimerkiksi Norjassa leikkaavan käyttötavan uudempien sirppien nimi on esimerkiksi *skujuru* tai *skjera* johdettuna verbistä *skaere*. Toisen tyyppin sirppien nimi on kuitenkin *sigd*, sukua saksan kielen *Sensen* - sanalle, joka merkitsee viikatetta.

Tyyppin c eli *kammen* tai *kampin* muinaista esiintymistä sellaisilla alueilla, joilla sitä ei enää 1900-luvun alussa tavattu, Vilkuna (1935: 93–94) perustelee kampiaisina tunnetun sadonkorjuujuhlan nimellä. Hän tulkitsee nimen alkuosan periytyvän suoraan alueella aiemmin käytössä olleen työkalun nimestä. Siten kamppiaisten juhliminen alueella, jolla käytettiin tyyppien a tai b sirppejä merkitsisi sitä, että aiemmin alueella olisivat olleet käytössä tyyppin c sirpit.

Jos oletamme, kuten Vilkunakin, että tyyppin c sirpit eli kampit ovat tyyppiä a vanhempia, tämä logiikka toimii. Kamppihan on niittävä työkalu, joten se sopii esitettyyn malliin käyttötekniikan muutosta johtuvaan nimenmuutokseen. Kuitenkin törmäämme tässä loogiseen ongelmaan: jos oletammekin tyyppin b sirppien olevan sittenkin tyyppin c sirppejä vanhempia,

eivät vanhemman tyyppin sirpit enää ole leikkaavia. Tässä tapauksessa on saavuttava siihen päätelmään, että *kamppi* ei sanana viittaa mitenkään esineen käyttötekniikkaan, vaan *sirppi* korvasi sen jostakin muusta meille tuntemattomasta syystä. Emme voi myöskään olettaa, että työkalujen nimien muutos olisi ollut yksisuuntainen prosessi, jossa nimi on voinut muuttua vain kerran. On mahdollista, että *kamppi* on voinut kokea käytössään myös väliaikaisen nousukauden.

3 Muita tulkintoja esihistoriallisista sirpeistä

Kustaa Vilkuna on yksi varhaisimmista rautakautisia sirppejä Suomessa käsitellyt tutkija, vaikka hänenkään tutkimuksensa ei esihistoriallisiin sirpeihin varsinaisesti keskittynytkään. Samalla tavalla Alfred Hackmanin artikkeli *Das brandgräberfeld von Pukkila in Isokyrö* (1938) sivuaa polttokenttäkalmistosta löytyneitä viikatteita käsittelevässä luvussa myös rautakautisia sirppejä. Artikkelin on esimerkiksi lähde sille 32 senttimetrin rajalle, jonka perusteella tätä mittaa pidemmät esineet ovat viikatteita ja lyhyemmät sirppejä (Hackman 1938: 163). Muodoltaanhan sirppien ja viikatteiden terät ovat hyvin paljon toistensa kaltaisia.

Hackman (1938: 166–168) nostaa esille neljästä kuuteen sirppiä esimerkkeinä varhaisimmista suomesta tunnetuista metallisista sirpeistä. Huomattavaa näissä varhaisen roomalaisajan esimerkkisirpeissä on, että Hackmanin kuvailun perusteella sirppejä oli ainakin kahta muodoltaan poikkeavaa mallia, joista vähintäänkin toisen mallin sirppi ei ollut verrattavissa Ruotsalaisiin aikalaisiinsa. Hän (1938: 164–168) myös esittää Vilkunan tavoin sirpille kolme Suomeen leviämisen suuntaa: Skandinavia, Baltia ja Novgorod. Nämä tulkinnat eivät ole ristiriidassa Vilkunan teorian suhteen, mikä tukee Vilkunan argumenttia.

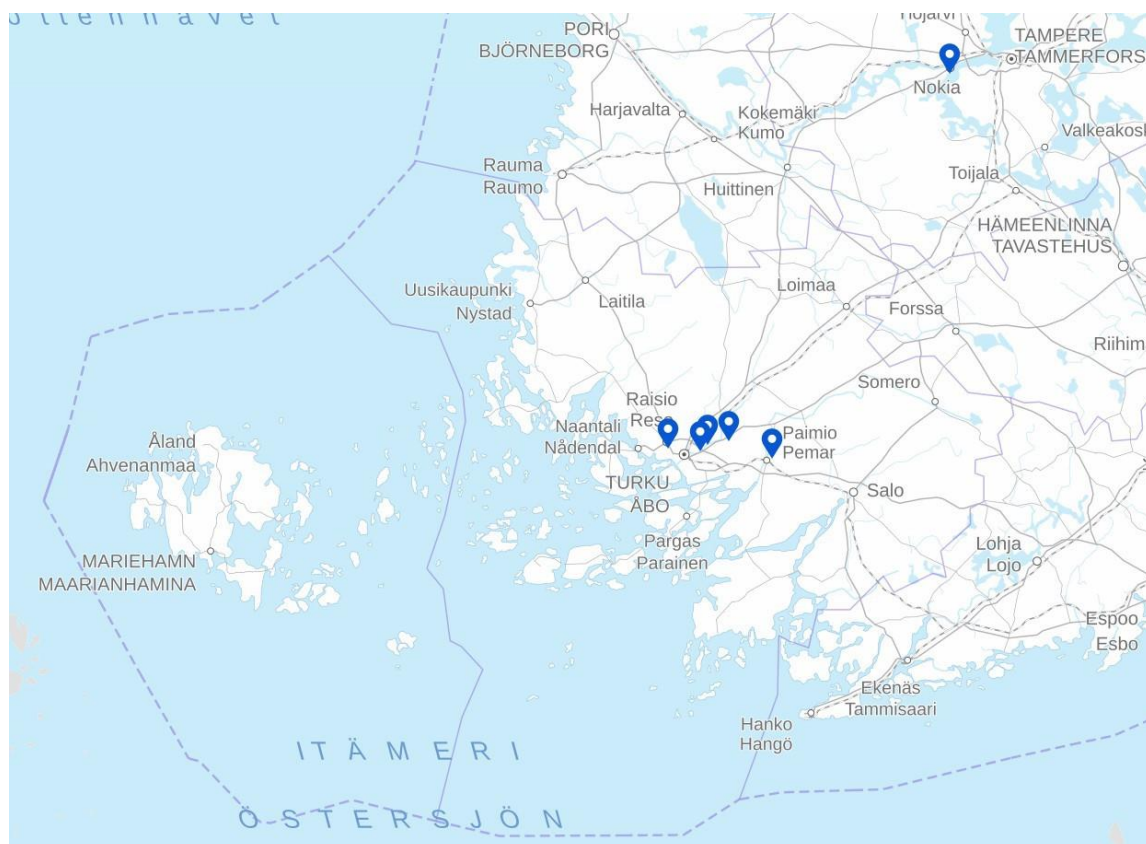
Vastakkaisen tulkinnan sirppityyppien ikäsuhteista tekee Matti Huurre (2003: 51–52) teoksessa *Suomen maatalouden historia I*. Huurre kääntää Vilkunan tyyppittelyn ylösalaisin: hänen mukaansa c-tyypin sijaan a- ja b-tyyppien sirpit muistuttavat enemmän rautakaudella käytettyjä sirppejä. C-tyyppi on hänen mukaansa siis syntynyt vasta rautakauden jälkeen. Kuitenkaan Huurre ei tarjoa näille tulkinnoille perusteluja visuaalisen samankaltaisuuden ulkopuolelta. Tätä visuaalista samankaltaisuutta ei Huurre pura sanoiksi sen enempää, jättäen siten hieman kyseenalaiseksi millä perusteilla samankaltaisuus on todettu.

En pidä Huurteen tulkintaa automaattisesti täysin mahdottomana, sillä Vilkunankaan tulkinnat tyyppin c asemasta eivät ole täysin arkeologisesti perusteltuja. Esineiden ikäsuhteiden päättelemisen perusteleminen pääosin kielitieteelliseltä pohjalta ei ole, kuten aikaisemmin on jo esitetty. Tyyppien a ja b välillä olevat huomattavat visuaaliset erot eivät ole esteenä Huurteen tulkinnalle, mikäli oletetaan tämän viittaavan sirpeihin koko Suomen mittakaavalla. Lopulta vain sirppien itsensä tarkastelu pystyy kunnolla valaisemaan kysymystä siitä, kumpi tulkinta on lähempänä totuutta.

4 Sirpit tarkastelussa

4.1 Yhtäläisyyksiä havainnoissa

Tutkittavan aineiston perusteella huomattavin poikkeus nykykäsitteiden mukaiseen kuvaan sirpistä syntyy ennen kaikkea näiden esineiden terien muotoilusta. Toisin kuin mielikuvissa esiintyvissä kuunsirpin kaltaisissa, selältäään lähes täydellisen puoliympyrän muodostavissa sirpeissä, rautakautisissa esimerkeissä terän selkä ei tyypillisesti muodosta erityisen jyrkkää kaarta. Sen sijaan terä on useasti mutkalla vaihtelevan jyrkässä kulmassa varteen nähden. Tämä havainto tapahtuu kuitenkin olettaen, että sirpin terä on rautakaudella vartettu kiinni varteen terien ruodon suuntaisesti. Varsien materiaalina todennäköisesti käytetty puu on otantaan kuuluneista sirpeistä kuitenkin kadonnut kokonaan, joten varren ja ruodon välisen yhteyden tietäminen varmuudella on mahdotonta. Sen lisäksi voidaan suurimmassa osassa yksilöitä havaita tyypeille a ja c tunnusomaisen polven puuttuminen. Toisaalta terät eivät myöskään ole aivan täysin tyyppille b:n ominaisen suoraa, joten niitä ei voi ilman lähempää tarkastelua määrittää tähän tyyppiin kuuluvaksi.

Kuva 3: Tutkimusaineiston sirpien löytökohteet kartalla.

TYA 616:15 (Kuva 4) on Nokian Kehon pappilan alueelta löytynyt, kahteen osan katkennut sirppi, josta voidaan hyvin havaita edellä mainittuja rautakautisille sirpeille tyypillisiä ulkoisia ominaisuuksia. Vaikka sirpin löytökohte onkin huomattavan kaukana muiden otosten sirppien löytökohteista (Kuva 3), tämän tutkimuksen yhteydessä siitä ei haittaa ole. Toisaalta kun kyseessä on yksittäinen esimerkkikappale tältä alueelta, ei piirteiden yhteneväisyydestä voi vetää lopullisia johtopäätöksiä pohjoisen Länsi-Suomen ja Lounais-Suomen rautakautisten sirppien yhteyksistä.

Terä muodostaa ruotoineen loivan, noin 24 senttimetriä pitkän kaaren. Ruodon päähän on siitä taivutettu loivasti taittuva koukku terän yläpuolelle. On myös huomattava, että sekä tässä että muissa sirpeissä, joiden ruoto on säilynyt, ei ruotoon ole tehty reikää niittiä varten, eikä esineen pinnassa näy muutamaakaan viitettä niitin olemassaolosta. Vaikka terä kaareutuukin lähes koko pituudeltaan, on siinä havaittavissa kaksi erillistä kohtaa, joissa kaareutuminen on hieman jyrkempää. Ensimmäinen piste on heti ruodon päättyessä, ja toinen pian ennen terän kärkeä.

Kuva 4: Nokia, Kehon pappila, TYA 616:15. Kuvaan havainnoitu myös sirpin terän osat.

Kaksi terän taitekohtaa eivät kuitenkaan toistu kaikissa otoksen sirpeissä. TYA 244:303 (Liitteet, kuva 8) on mahdollinen sirppi, jossa kumpaakaan taitetta tai polvea ei esiinny. Toisaalta sekä sirpin terä että ruoto ovat ilmeisesti kadonneet konservoinnin yhteydessä, jättäen jälkeensä vain muistikuvan perusteella tehdyn piirroksen, jonka perusteella esine on edes mahdollista tyypitellä sirpiksi. Esineestä jäljellä oleva osa on selän puolelta loivasti kaareutuva, mutta terän puolelta lähes täysin suora terän kappale. Tästä todennäköisesti

johtuu myös esineen virallinen määrittely ”sirpinkaltaiseksi veitsekseksi”, sillä suora terä ja kaareva selkä yhtäaikaaisesti eivät ole tavallisia ominaisuuksia rautakautisissa sirpeissä. Esineen kärjen ja ruodon katoaminen ovat tehneet sen todellisesta tunnistamisesta lähes mahdotonta, mutta itse tulkitseen sen yhä sirpiksi. Mikäli analogiseen löytöluetteloon tehty piirros todella on tarkka kuvaus esineestä puuttuvista palasista, se riittää vakuuttamaan minut.

Samalla tavalla haastava tulkittava on Liedon Aittamäestä peräisin oleva TYA 620:150 (Liitteet, kuva 7), kahteen osaan haljennut todennäköinen sirppi. Samoin kuin TYA 244:303, tämän sirpin kärki ja ruoto puuttuvat esineestä. Mitään viitettä ei kuitenkaan ole siitä, että tästä yksilöstä nämä osat olisivat kadonneet konservoinnin yhteydessä. Johtuen näiden tunnistamisen kannalta tärkeiden elementtien puutteesta voidaan tyypittely sirpiksi kyseenalaistaa. Terä vaikuttaisi olevan TYA 244:303:n tavoin epätavallisen suora esineen selän ollessa silti hieman kaareutunut. Koska esine on myös katkennut kahteen osaan, terän poikkeavasta suoruudesta varmistuminen olisi tulkintakysymys ilman selän kaarevuutta. Esine on myös tavanomaista sirpinterää leveämpi noin 4 senttimetriä.

Raision Ihalasta löytynyt TYA 546:76 (Liitteet, kuva 6) on suhteellisen hyväkuntoinen, mutta valitettavan fragmentaarinen terä. Tästä esineestä puuttuu jälleen osa, mutta terän kärjen muoto on säilynyt huomattavasti edellisiä paremmin. Sirpin puuttuvan osan osuus terän alkuperäisestä pituudesta on kuitenkin mahdotonta selvittää, sillä terän tyvessä olevan polven kaaren taikka polven itsensä olemassaolosta ei ole minkäänlaista todistusaineistoa. Jäljellä oleva osa on kuitenkin noin 15 senttimetriä pitkä, joten sirppien tyypittelyn rajan perusteella tästä esineestä saattaa puuttua maksimissaan lähes samanpituisen osa terää. Terän kärjen luoma loiva polvi on kuitenkin havaittavissa.

4.2 Poikkeuksia ja muutoksia

On myös sirppejä, joista puuttuu ruodon sijaan sen kärki. Tällaiset sirpit tarjoavat enemmän tietoa terien varttamiseen käytetyistä metodeista kuin terän kärjestä peräisin olevat palaset. Tällaisessa tilassa oleva esine on myös Liedon Aittamäen kalmistosta peräisin oleva TYA 613:77 (Kuva 5). Esineen katkelma on noin 5,5 senttimetriä pitkä ja maksimissaan 1,4 senttimetriä leveä. Näin kapea muoto kertoo katkelman luonteesta ruotona; mediaanileveys otantaan kuuluvilla sirpeillä on noin 2 senttimetriä. Ruodon päässä on myös tunnistettavissa siihen väännetty koukku. Poikkeuksellisen ominaisuutena muihin sirpinteriin tässä yksilössä

on niitin kaltainen kohouma. Kohoumasta on kuitenkin hankala varmuudella todeta, onko kyseessä todella niitti vai korroosion tuottama epämuodostuma.

Kuva 5: Liedon Aittamäki, TYA 613:77.

TYA 494:265 (Liitteet, kuvat 2 ja 3) Raision Ihalasta on terän kärjen puuttumista lukuun ottamatta hyvässä kunnossa. Jäljellä olevasta osasta pystyy havaitsemaan terän kärjen polven luoman kaaren alun tapaista muotoa, joskin vain terän selän puolella. Terän tyven polvi on erittäin selkeä, joskaan se ei käänny varren oletetun linjan taakse. Kuten kaikissa muissakin yksilöissä, joiden ruoto on säilynyt, TYA 494:265 ruodon päässä on siihen taivutettu koukku. Sirpinterän katkelma on 18 senttimetriä pitkä, terästä katkenneesta kohdasta ruodon päähän suoralla viivalla mitattuna, mikä tekee siitä yhden pisimmistä otannan sirpinteristä.

Otannan sirpeistä eniten Vilkunan tyypittelyyn soveltuvia sirpejä ovat jo aikaisemmin mainittu TYA 914:1199 (Kuva 6), ja toistaiseksi ilman TYA-tunnusta oleva TYA 933:173:12 (Liitteet, kuva 4) Ravattulan Ristimäen haudasta 18. Ei ole yllättävää, että nämä sirpit soveltuvat tyypittelyyn hyvin, sillä esimerkiksi TYA 914:1199 on varhaiskeskiaikaisen kirkon muistoristin perustuksen kaivauksista, tuoden tämän sirpinterän todennäköisesti otoksen sirpinteristä lähimmäksi historiallista aikaa (Ruohonen 2024: 117–119). On myös mahdollista, että esine on 1200-lukua nuorempi, sillä muistoristi oli kaikella todennäköisyydellä jouduttu uusimaan useamman kerran jo keskiajalla. Mikään ei kiellä sitä, että sirppi olisi päätynyt perustukseen jonkun sirpin uusimisen yhteydessä. Koska TYA 933:173:12 on hautalöytö, sen voidaan päätellä olevan noin 1100-luvulta tai 1200-luvun alusta, jolloin kirkko ja hautausmaa olivat aktiivisessa käytössä.

Kuva 6: Kaarina, Ravattulan Ristimäki: TYA 914:1199.

Sirpinterä itsessään on noin 11,5 senttimetriä pitkä katkelma terän tyvestä, sisältäen sekä ruodon että terän varrenpuoleisen polven. Tässä yksilössä polven kaari on huomattavan jyrkkä muihin otannan yksilöihin verrattuna; terä kääntyy lähes 80 astetta ruodon linjasta. Huomattavan jyrkästä polvesta huolimatta terä ei kuitenkaan käänny lenkille varren taakse. Terä katkeaa pian tämän kaaren tehtyään, joten toisesta mahdollisesta terässä olevasta polvesta ei ole mitään jälkeä. Esineen ruodossa on poikkeuksellinen ominaisuus: halkaisijaltaan noin 4 millimetriä leveä mahdollinen niitinreikä. Niitinreikä vaikuttaa tarkoituksellisesti terään poratulta, sillä sen muoto on jokseenkin säännöllisen pyöreä. Korroosio tässä osassa ruotoa ei myöskään vaikuta aiheuttaneen reikää ruodon läpi. Huomattavaa on tässä terässä myös ruodon pään taivutus lähes 90 asteen kulmaan muuhun terään nähden.

Kolmeen osaan rikkoutunut, mutta kokonaisuudeltaan silti lähes täydellinen sirppi haudasta Ravattulan Ristimäeltä TYA 933:173:12 (Kuva 7) on otoksen sirpeistä kokonaisimpia. Sen noin 20 senttimetriä pitkä terä luo jyrkän polven ruodonpuoleiseen päähän, kääntyen lopulta yli 90 astetta ruodon linjasta. Tässä sirpinterässä on myös säilynyt selkeästi tunnistettavissa oleva niitti. Ruodon koukku on taivutettu lähes suoraan kulmaan muuhun ruotoon nähden, ja terässä ei ole toista polvea sen kärjen lähistöllä. Ruodossa mielenkiintoisena poikkeuksena koukun kärki on litistetty kiilamaiseksi, kun koukut tyypillisesti ovat profiililtaan neliskanttisia.

Kuva 7: Ravattula Ristimäki TYA 933:173:12.

Merkillisenä poikkeuksena sirppien yleisiin ominaisuuksiin on Liedon Pettisten viikinkiaikaisen kalmiston kaivauksissa löytynyt sirpin katkelma työnumerolla 10891 (Kuva 8). Noin 6 cm pitkässä katkelmassa on epätyypillisenä elementtinä niitti ”väärällä” puolella ruotoa. Tämä on oleellisesti muuttanut sirpin varttamisen toteuttamista, sillä koukku ei ole pystynyt ankkuroitumaan sirpin varteen ylösalaisin käännetyistä asemastaan. On silti mahdollista, että koukkua on kuitenkin yhä käytetty tukena terän sitomiseen varteen. Todennäköisenä syynä poikkeavaan varttamiseen voi olla oikeakätiseen sirppiin valmistetun terän varttaminen vasenkätiselle käyttäjälle.

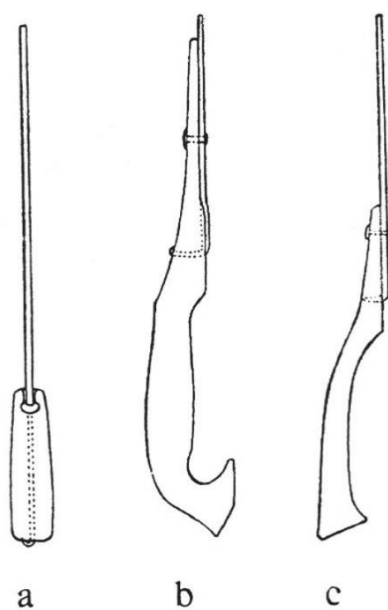

Kuva 8:Liedon Pettisten työnumero 10891.

5 Päätelmät

5.1 Havaintoja sirpeistä

Rautakautisien sirppien tyyppien määrittelyssä yksi ratkaisevimmista tekijöistä on sirpinterän varttamistekniikka. Suurimmasta osasta otannan sirpejä puuttuu niittien avulla tapahtuvaan varttamiseen viittaavia elementtejä, kuten reikiä niittejä varten tai ruotoon kiinni ruostuneita niittejä. Ruoto on suurimmassa osassa sirpinteriä kuitenkin säilynyt. Ruodot ovat muodoltaan lähempänä kolmioita kuin varren läpi kulkevaa rautaista puikkoa, mikä johtaa epäilykseen siitä, että kädensijan läpi kulkeva ruoto yksinään on tuskin ollut varttamisen keino, muutoin varsi jää kestävyttä ajatellen käyttökelvottomaksi (Kuva 9). Ruotoa pelkästään käyttävässä tekniikassa kädensijan paikallaan pysyminenhan varmistetaan ankkuroimalla se ruodon pään ja terän väliin. Ilman pituussuuntaista tukea ruodolle, terä tuskin olisi erityisen tukeva.

Kuva 9: Sirppityyppien varttamista havainnollistava piirros. Kustaa Vilkunan artikkelin kuvitusta (1935: 91, Kuva 3). Kirjoittajan muokkaama.

Ruotoihin taivutettu koukku antaa viitteitä mahdollisesta varttamistekniikasta. Koukku on aina taivutettu samalle puolelle terää, joten tällä ominaisuudella on todennäköisesti ollut jokin merkitys varttamisessa. Itse tulkitseen tämän viittaavan tyyppien b ja c kaltaisiin varttamistapoihin, joissa terä on kiinnitetty tietylle puolelle vartta. Koska kyseessä lienee ollut epäkesko varttamistyyli, sivuttaissuuntaista vakautta ja kiinnityksen varmuutta on sirpinterälle todennäköisesti tuotettu sitomalla se kiinni varteen. Teorioiden esittäminen varttamistavasta

jää kuitenkin pitkälti arvailuksi varsien puuttuessa. Joka tapauksessa ne otoksen sirpit, joiden ruoto on säilynyt ja ovat siten tunnistettavissa, kuuluvat joko tyypeihin b, c tai vähintäänkin näiden kaltaiseen tyyppiin.

Vilkuna (1935: 94) piti mahdollisena, että rautakautisten sirppien terien leveydet viittaisivat niiden tyypittelyyn c-tyypin sirpeiksi. Sirppien tarkastelu kuitenkin paljastaa, että tämä tulkinta on vähintäänkin kyseenalainen. Yleisesti otoksen sirpit ovat kooltaan pieniä, leveydeltään useimmiten noin 2 senttimetriä. Nämä sirpinterät ovat mitoiltaan niin pieniä, että muutaman sentti- tai millimetrin lisääminen niiden mittoihin ei todennäköisesti vaikuta paljoa esineiden soveltuvuuteen erityisesti niittämiseen leikkaamista paremmin. Laajemman otoksen käyttäminen mahdollisesti ratkaisisi Vilkunan tulkinnan todennäköisyyden, mutta näin pieni otos ei voi tarjota muuta kuin epäilyksiä.

5.2 Vilkunan tyypittelyn tarkastelua

Kustaa Vilkuna ja Matti Huurre ovat päätyneet täysin vastakkaisiin tulkintoihin rautakautisten sirppien tyypittelystä. Vilkuna pitää tyyppiä c vanhimpana, Huurre tyyppejä a ja b c:tä varhaisempina. Tämän tutkimuksen valossa kummankaan tulkinta ei pysty toista täysin peittoamaan. Tyypin a voi kokonaan sulkea pois mahdollisuuksien joukosta Lounais-Suomen esihistoriallista sirppityyppiä pohtiessa. Ensinnäkin otokseen kuuluneiden sirppien ruodot eivät ole tyyppille a ominaiselle varttamistavalle edulliset, toiseksi Lounais-Suomi ei ole koskaan kuulunut tämän tyypin levinneisyyden piiriin. Myönnettäköön silti, että koska tyypin a sirpit olivat hitaasti leviämässä ja korvaamassa tyyppiä b sen levinneisyyden alueilla 1900-luvun alussa, kuka voi sanoa milloin ilmiö oli alkanut ja kuinka laaja alue oli suurimmillaan? Koko maan mittakaavalla tyyppiä a ei voida myöskään sulkea pois mahdollisuuksien joukosta, sillä Lounais-Suomen ulkopuolisten alueiden sirppejä ei tässä käsitelty.

Esihistoriallisten sirppien tyypittely a-, b- tai c-tyyppien sirppeihin on arkeologiseen aineistoon luottaen lähes mahdotonta. Kustaa Vilkunan (1935: 90–91) itsensäkin kuvailemana tyyppien b ja c varttamistekniikat ovat täysin yhteensopivia tutkimuksessa käsiteltyjen sirpinterien ruotojen kanssa, eräistä yksilöistä puuttuvia niittejä lukuun ottamatta. Terien muotokieli itsessään suoraan tue tulkintaa kummastakaan tyyppistä. Siten rautakautisten sirppien tyyppien määrittäminen jää yhä avonaiseksi kysymykseksi. Kysymys siitä, oliko kamppi ensimmäinen vai ei muuttuu toissijaiseksi erottelun tyyppien välillä ollessa erittäin haastavaa.

Vilkunan (1935: 93–94) valinta käyttää 1900-luvun alkupuolen sadonkorjuujuhlien nimiä perustelemaan mahdollisesti satoja vuosia vanhempien esinetyyppien ikäsuhteita on vähintäänkin mielenkiintoinen. On hankalaa hyväksyä tällainen oletamus ilman epäilystä siitä, olisiko juhlien nimi levinnyt muutenkin kuin vain työvälineiden nimen mukaan. Vilkunan argumentti nojautuu ajalle tyypilliseen ajatukseen siitä, että maaseudun väestö on pysyvä ja staattinen osa maaseudun maisemaa, jonka kulttuuriset eroavaisuudet aiheutuvat vain maantieteellisestä muutoksesta (Frog 2021: 65–66). On nimittäin täysin mahdollista, että kamppiaiset ilmiönä levisivät ilman juhlaa nimensä antanutta työkalua. Sadonkorjuujuhlan juhlimisen kohdehan oletettavasti oli korjattu sato eikä sen korjaamiseen käytetty työkalu.

Vaikka Vilkunan tyypittely on sovelias sen pääasialliseen käyttötarkoitukseen eli historiallisen ajan sirppeihin, sitä varhaisempien sirppien tyypittelyyn sitä ei kuitenkaan kannata sellaisenaan soveltaa. Koska rautakautisista sirpeistä on mahdotonta erotella tyyppien b ja c välillä, tyypittelyn ulottaminen rautakautisiin sirppeihin on hankala perustella. Pyrkimyksestä ajoittaa c-tyypin sirpit vanhimmaksi voi Vilkunan osalta nähdä jopa jonkinlaista kansallisromanttista muinaisen Suomen ihannointia. Narratiivi itämerensuomalaisten kansojen omintakeisesta työkalusta, joka on selvinnyt vuosisatoja itäisten ja läntisten vaikutteiden puristuksissa olisi hyvin aikaansa sopiva. Tällaiseen näkökulmaan mahdollisesti viittaa myös artikkelin loppu, jossa Vilkuna mainitsee museopäivien edellisen päivän esitelmät Karjalan kukoistavasta kulttuurista ristiretkiaikana (Vilkuna 1935: 96). Samalla näissä viimeisissä kappaleissa idästä Karjalaan saapuneesta tyyppin a sirpistä aivan kuin pyrittäisiin tekemään alkuperältään karjalaista.

5.3 Jatkotutkimusten mahdollisuudet ja haasteet

Tämä tutkimus ei käsitellyt otoksessa esiteltyjen sirppien välisiä ikäsuhteita. Kuitenkin tämän tutkiminen saattaisi tuoda mielenkiintoisia tuloksia sirppityyppien kehittymisestä Suomessa. Tietynlaista sirpin evoluutiotahan voidaan joissain määrin havaita jo tämänkin tutkimuksen puitteissa: Esihistoriallisen ja historiallisen ajan taitekohdasta, Ravattulan Ristimäen varhaiskeskiaikaisen kirkon muistoristin yhteydestä löytynyt TYA 914:1199 voidaan tulkita sekä varhaisempana kehitysvaiheena viime vuosisadan alun kampista, että nuorempana versiona ainakin osasta rautakauden sirpeistä. Ikäsuhteiden tarkastelu löytöpaikkojen tarjoamassa kontekstissa saattaisi siis myös tarjota keinon erottaa tyytit b ja c toisistaan rautakaudella ja varhaishistoriallisella ajalla.

Jatkotutkimusten kannalta suurimman annin saisi ehdottomasti laajentamalla tutkimusaineistoa. Tässä tutkimuksessa käytettyjen sirppien rajoittuminen pääasiassa Lounais-Suomeen merkitsi käytännössä tyyppin a sirppien jäämistä tutkimuksen ulkopuolelle, siten myös tehden Vilkun tyypittelyn todellisesta tarkastamisesta mahdotonta. Itä-Suomen kattavan aineiston käyttämisellä pystyttäisiin selvittämään esimerkiksi tyyppin a ja kampin väliset mahdolliset aikasuhteet.

Tutkimusta tehdessä nousi esiin kysymys rautakautisten sirppien ja viikatteiden välisestä erosta. Hackmanin (1938: 163) määrittelemä 32 senttimetrin ylämitta sirpin terälle on hänen omien sanojensakin mukaan täysin mielivaltainen rajaus, mikä olosuhteet huomioon ottaen on toimiva ratkaisu. Sirpin ja viikatteen rajat ovat erityisen häilyviä, ja kun vielä sirppityypistä riippuen kummankin työkalun käyttötekniikan perustuu niittämiseen, erot työkalujen välillä jäävät näennäisesti paljon terien koon varaan. Mikäli sirppien ja viikatteiden varret jättäisivät itsestään jälkeensä enemmän, työkalujen erottamiseen toisistaan ei tarvitsisi luottaa vain terän pituuteen. Muiden mahdollisten terien tunnistamisen keinojen tutkimus on kiinnostava kohde.

Yksi mahdollinen mielenkiintoinen näkökulma jatkotutkimukselle on sirppien käyttötekniikkojen muutoksen ja viljalajikkeiden jalostumisen yhteyden tutkiminen. Voisi periaatteessa olla mahdollista, että viljanjyvien koon ja tähkien jyvämäärän kasvaessa leikkaavien sirppimallien tuoma etu elon käsittelyn varovaisuudessa olisi johtanut niittävän mallin syrjäytymiseen. Yleisesti ihmisen pyrkiessä jalostamaan luonnonkasvia talouskäyttöön, jalostuksen alaisen kasvin kyky kantaa satoa kasvaa. Esimerkkinä mainittakoon omenan tai tomaatin koon kasvaminen. Tällainen tutkimus saattaisi myös luonnollisesti valaista myös sirppityyppien ikäsuhteiden todellista luontoa.

Pidän mahdollisena sitä, että jatkotutkimukset saattaisivat antaa mahdollisuuden luoda varsinaisen rautakautisten sirppien tyypittelyn. Kuitenkin tällaisen tyypittelyn luomisessa on joitakin haasteita. Ensinnäkin edellä mainittu varsien puuttuminen rajoittaa tyypittelyn luomisen sirpinterien muodon tarkasteluun, joka itsessään on haastavaa useiden terien fragmentaarisuuden takia. Toisekseen täydellistä käsitystä tutkittavien sirpinterien määrästä ei ole edes tutkimuksessa käytetyn TYA:n kokoelmien osalta. Digitoimattomissa luetteloissa olevien sirppien määrästä ei ole mitään tietoa. Kansallismuseon kokoelmien uudelleenavautuminen on välttämättömyys laajemman alueen kattavan aineiston muodostamiseen, erityisesti mikäli tutkimuksen halutaan kattavan myös tyyppin a sirpit.

Kirjallisuus ja lähteet

Arkistolähteet

Turun yliopiston arkeologian oppiaineen esinekokoelmat (TYA)

Paimio, Spurila, TYA 244:303

Raisio, Ihala, TYA 494:265

Raisio, Ihala, TYA 546:76

Lieto, Aittamäki, TYA 613:77

Nokia, Keho, TYA 616:15

Lieto, Aittamäki, TYA 620:150

Kaarina, Ravattulan Ristimäki TYA 914:1199

Kaarina, Ravattulan Ristimäki TYA 933:173:12

TYA-tunnusta toistaiseksi vailla oleva, mutta silti arkeologian oppiaineen hallussa oleva esine

Lieto, Pettinen, työnumero 10891 (Juha Ruohonen)

Lähdekirjallisuus

Äyräpää, A., Aaltonen, E., Meurman, O., Suomen museoliitto. Viipuri & Suomen museoliitto.

1935. *Neljännet museopäivät Viipurissa 1934: Fjärde museimannamötet i Viborg*

1934. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Tutkimuskirjallisuus

Hackman, A. 1938. *Das Brandgräberfeld von Pukkila in Isokyrö*. Helsinki: Suomen

Muinaismuistoyhdistys.

Hirvilammi, J. & Suomen maatalousmuseo Sarka. 2010. *Varhainen viljely Suomessa*. Loimaa:

Suomen maatalousmuseo Sarka.

Hämäläinen, N. & Anttonen, V. 2021. *Paradigma: näkökulmia tieteen periaatteisiin ja*

käsityksiin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jussila, R. & Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 1998. *Vanhat sanat: vanhan kirjasuomen*

ensiesiintymiä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nordman, C. A. & Kivikoski, E. 1934. *Excavationes et Studia: Opuscula in Honorem Alfred*

Hackman. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Rasila, V., Jutikkala, E., Mäkelä-Alitalo, A., Huurre, M., Orrman, E., Nummela, I., Wilmi, J.,

Lång, J., Vilkuna, A., Katajala, K., Suvanto, S., Saarenheimo, J., Niemelä, J.,

Teerijoki, I., Juntumaa, A., Korhonen, T., Paaskoski, J., Waris, E., Kaukiainen, Y.,

Korteesalmi, J., Björn, I., Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2003. *Suomen maatalouden historia: 1, Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ruohonen, J. 2024. *Ravattulan Ristimäki ja Aurajokilaakson varhaisin seurakunnallinen järjestäytyminen*. Turku: Arkeologia, Turun yliopisto.

Liitteet

Kuva 1: Nokia, Kehon pappila, TYA 616:15.

Kuva 2: Nokia, Kehon pappila, TYA 616:15.

Kuva 3: Raisio, Ihala, TYA 494:265.

Kuva 4: Raisio, Ihala, TYA 494:265.

Kuva 5: Kaarina, Ravattula Ristimäki, TYA 933:173:12.

Kuva 6: Kaarina, Ravattula Ristimäki, TYA 933:173:12.

Kuva 7: Lieto, Pettinen työnnumero 10891.

Kuva 8: Lieto, Pettinen työnnumero 10891.

Kuva 9: Raisio, Ihala, TYA 546:76.

Kuva 10: Lieto, Aittämäki, TYA 620:150.

Kuva 11: Paimio, Spurila, TYA 244:303.

Kuva 12: Kaarina, Ravattulan Ristimäki, TYA 914:1199.

Kuva 13: Lieto, Aittämäki, TYA 613:77.